

Majda Travnik Vode

Vladimir P. Štefanec: *Odličen dan za atentat.*

Ljubljana: Mladinska knjiga založba (Nova slovenska knjiga), 2010.

Vladimir P. Štefanec se je s svojimi zadnjimi tremi romani uvrstil v najožji izbor za kresnika, najprej z deloma *Viktor Jelen, sanjač* (2002) in *Republika jutranje rose* (2006), enak uspeh je ponovil letos z romanom *Odličen dan za atentat* (2010). Kronologija, ki nedvoumno razodeva odlično pisateljsko kondicijo razmeroma mladega avtorja (roj. 1964).

Pisatelj sicer prav letos, simbolično, praznuje dvajseto obletnico svojega vstopa na domače literarno prizorišče, saj je debitiral leta 1991 z odmevnim in zanimivim romanesknim prvencem *Morje novih obal*. Avtorju se je pripetel tudi nenavaden in posrečen niz naključij (v kakršne sicer sam z užitkom zapleta svoje junake), saj je bil prav letos povabljen, da nastopi kot slavnostni govornik ob obletnici priključitve Prekmurja matični domovini. Tako se je bil sicer zadržani in zelo decentni avtor najbrž skorajda prisiljen nekoliko izpostaviti. In morda se je, medtem ko je govoril o Prekmurju, kdo spomnil, da letos praznuje lastno pomembno, zelo intimno obletnico. Odločitev, da bo pisatelj, ga je v preteklih dveh desetletjih zagotovo neizbrisno, morda dokončno zaznamovala.

Avtor je v Prekmurju preživel velik del svojega otroštva in zgodnje mladosti in Prekmurci so ga očitno vzeli za svojega. Z vidika literarne kritike je sicer ves čas veljalo, da v njegovem opusu t. i. panonske melanholije ni. Morda pri Štefanecu res ne moremo govoriti o tipu Žabotovega, Lainščkovega ali Šarotarjevega *spleena*, a že nekaj časa se zdi, da je dandanašnji melanholija, tako kot samota, imanentna vsem literarnim okoljem in junakom. Svojemu delu na pot pisatelj postavi besede, o katerih pravi, da so sporočilo nekih sanj: "Ljudje so bitja, ki hočejo, a ne morejo." In pod prvim motom sporočilo nekih drugih sanj: "Nekje nas čakajo srečni pašniki in čisto blizu so, na dosegu roke." Nekje so torej srečni pašniki, izgubljena Arkadija, kar nam prvi hip vlije novih moči in požene kri po žilah, a že naslednji trenutek, ko povežemo oba mota, nam

težko leže na dušo: "Ljudje smo bitja, ki hočemo, a ne moremo." Med nami in srečnimi pašniki zeva biblični prepad, onstran katerega ne moremo seči, s svojo sedanjo zavestjo že ne. Poraz, ki je izvorno zapisan v nas, je vir nenehne nepomirljive napetosti, žgočega hrepenjenja, neutolažljive melanholije. Že v svojem prvem romanu *Morje novih obal* avtor za svojega junaka Janeza Veraikro pravi, da ga je "trpinčila bolezen, ki je ugonobila že veliko neprilagojenih in za katero boleham tudi sam: kronična nesprijaznjenost z resničnostjo". Deset let pozneje je položaj avtorjevih junakov, vkljenjenih Prometejev, nespremenjen. Avtor o Viktorju Jeleni, sanjaču, namreč zapiše: "... *Svet kot volja in predstava*, s poudarkom na slednji, preplet sanjskih podob, njihovih nedoumljivih preskokov v stvarnost, simbolnih namigov, odsev kaosa raztreščenege sveta v psihi krhkega, občutljivega posameznika"

In čeprav je avtor pozneje v nekem intervjuju izjavil, da je z Viktorjem Jelenom nekako zaključil cikel svojih prvih treh romanov, v katerih junaki poudarjeno (in v prvoosebni perspektivi) iščejo nekaj, česar ni mogoče najti, in da bo zdaj verjetno nadaljeval precej drugače (tudi zato, da se ne bo ponavljal in dolgočasil bralcev), se zdi, da se svoji vzvišeni romantični temi le ni mogel in hotel popolnoma odpovedati. Oba naslednja romana *Republika jutranje rose* in tudi *Odličen dan za atentat* namreč spet, sicer v precej drugačni notranji in zunanji formi, pripovedujeta prav o nepomirljivih iskalcih – srečnih pašnikov. In tudi – ali more roman kot tak, kot novoveška umetniška oblika, sploh govoriti o čem drugem?

Odličen dan za atentat je natančno in uravnoteženo zgrajen roman v treh delih, kjer se v vsakem delu ciklično zvrstijo zgodbe petih oseb: atentatorja Petra, agenta Egona, reporterke Eme, Aleškovega očeta Filipa in otroka Aleška. Vsakega od njih avtor postavi na prizorišče kot samostojno osebo z osebno predzgodovino, njih pota pa se prekrizajo, ko se dogajanje v romanu začne približevati klimaksu: ko napoči dan za atentat in se Peter napoti na kraj, kjer *hoče* izvršiti zločin, a ga *ne more*. Diskurz je ves čas živ, gibek, avtentičen, osebe zanimive, posebne, prepričljive, za povrh pa še prav nenavadno domače – karakterizacija, s kakršno avtor, skupaj z izredno posrečenim, gladko tekočim in komunikativnim pripovednim postopkom, do konca obdrži neskaljeno bralčevo pozornost. Pravzaprav *Odličen dan za atentat* bralca v maniri najboljših detektivk pograbi že s svojim začetnim stavkom, ki je, kar nese spomin, eden najbolj udarnih v slovenski književnosti sploh: "Seveda bi se lahko odločil, da ubije koga drugega, a predsednik se je vseeno zdel najboljša izbira."

Tudi pozneje se roman na nekaterih pomembnih dogajalnih vozliščih približa vzdušju kriminalnega romana, posebej na mestih, kjer avtor

mojstrsko stopnjuje suspenz, največkrat seveda okrog atentatorja: Bo Peter res moril? Ga bo varnostni agent Egon s svojim na pol živalskim, genialnim instinktom izsledil v množici? Bo predsednik umorjen, spektakularno, kot je bil Kennedy? Kaj se bo zgodilo z otrokom, ki je več ur sam v stanovanju in lahko vsak hip odpre balkonska vrata? Vendar, čeprav kriminalni žanr skozi nekatera okna nekajkrat razločno poblisne v roman – in čeprav se je avtor že podpisal pod dva kriminalna romana, v katera je inšpektorja Viktorja Kobala presadil iz svojega prvenca, potem ko ga je obudil od mrtvih –, *Odličen dan za atentat* ves čas ostaja znotraj visoke forme in ga imitiranje kriminalnega žanra niti zanima ne, kaj šele da bi ga želel zavestno posneti, kot so to počeli, denimo, nekateri postmoderni klasiki. Pač pa lahko v romanu najdemo sledove nekaterih drugih značilnih navihanih postmodernističnih akrobacij, npr. metafikcijsko samoironijo. V poglavju o reporterki Emi namreč beremo o Leonu, Eminem partnerju, ki za časopis *Kronist* piše vnaprejšnje nekrologe slavnih osebnosti, npr. Boba Dylana ali Elfriede Jelinek ali pa ... Vladimirja P. Štefaneca. Medbesedilno se pojavi tudi časopis *Kronist*, za katerega je delal že Viktor Jelen. Mimogrede, najbolj od vsega bo zanimivo videti, kje in v kakšnem kontekstu se bo spet pojavila skrivnostna izginula babnica z robotim moškim obrazom, oblečena v krilo, pod katerim ima še trenirko in superge, ki je prva pritegnila pozornost agenta Egona na prizorišču domnevnega atentata in nato brez sledu izginila ...

Zanimiv je tudi dogajalni čas romana, preteklik, razen pri otroku, kjer avtor učinkovito poseže po neposrednem sedanjiku, za upovedovanje pa uporabi kratko, razsekano, preprosto poved. Sicer pa se pri vseh osebah tretjeosebni pripovedovalec omeji izključno na perspektivo svojega junaka, tako da pripovedna resničnost odseva zgolj zaznavno-izkustveni horizont posameznega lika. Kar beremo, je hkrati to, kar trenutno vidi, misli in doživlja posamični junak, nič več, nič manj.

Elegantna, preprosta, suvereno vodena pripoved, sugestivni junaki, dinamična intriga – vse to so nesporni aduti *Odličnega dne za atentat*. In če pisatelj ne bi obvladal ničesar od tega, če bi bilo z romanom vse narobe, bi ga še vedno brali z največjim užitkom – zaradi sloga. Štefanecjev slog je namreč živ dokaz, kako lep, skladen, natančen in sugestiven jezik je lahko slovenščina, če ga udomači spoštljiv, iskren in nadarjen častilec pisane besede. Štefanecjev slog je obenem popolnoma univerzalen in popolnoma unikatni, povsem v skladju z najglobljimi značilnostmi in zakonitostmi slovenskega jezika, obenem pa, ker je avtor tako globoko prodril vanj, tudi avtorjeva nezamenljiva osebna izkaznica. Štefanecu v jeziku ni treba ničesar popačiti, prilagoditi, da bi ustvaril prepoznavno

avtorsko pisavo, vse, kar stori, je, da se popolnoma zlije z njim, da jezik popolnoma naravno teče skozenj, da vsako besedo z njenim zvenom in pomenom položi točno in natančno na edino možno mesto v stavku in tekstu, kot obklesano granitno kocko.

Na vprašanje, zakaj je napisal izmišljeno biografijo brezpravnega tunizijskega mladeniča, ki se je, ker mu niso dovolili prodajati sadja, polil z bencinom in se sežgal, s tem pa sprožil revolucijo in začetek "arabske pomladi", je priljubljeni maroški pisatelj Tahar Ben Jelloun odgovoril, da je takšna njegova pisateljska reakcija na aktualno dogajanje v arabskem svetu in da se v resnici za vsakim literarnim delom skriva drama. V *Odličnem dnevu za atentat* se kot povod za podobno skrajno dejanje, razkriva intimna drama sveže ločenega slovenskega očeta, ki mu sodišče ni dodelilo skrbništva nad otrokom. Neškodljivega, skrbnega in ljubečega Petra brez kakršne koli krivde ali vsaj pojasnila nenadoma, z danes na jutri, popolnoma odrežejo od njegovega otroka – kar ga slednjič, razumljivo, pritira na rob pameti. Njegov načrt za atentat se porodi iz spleta norosti in bolečine, ki ovije vse njegove ude in ga vleče v brezno. Izgubil je vse, kar je lahko, takšni ljudje pa prav lahko postanejo nevarni.

Tako lahko tudi Štefanecov roman razumemo kot tenkočutno pisateljsko reakcijo na trenutno stanje sveta. Namesto političnega trilerja, ki ga napoveduje naslov, pisatelj izpiše svojevrsten socialni roman, v katerem atentator Peter, agent Egon in Aleškov oče Filip vsak na svoj način pričujejo o stiskah sodobnega očetovstva, skritega za stenami miniaturnih, utesnjenih stanovanj in zaznamovanega s travmami iz lastnih otroštev, čedalje bolj omejeno osebno svobodo in pretresljivo, endemično samoto, na katero je obsojen vsak sodobni slehernik, ne glede na to, ali živi v paru ali sam. Najbolj pronicljivo to zazna mali Aleš, ki očeta gnjavi z definicijo besede samec: Oči, kaj je to "samec"? Njemu se namreč zdi, da je to žival, ki je sama, ne more pa razumeti (ker okrog sebe tega nikjer ne vidi), da se "samec" v bistvu "samo tako reče" in da ni nujno, da je "samec" sam, ampak je "samec" samec tudi, kadar je v družbi samice in mladičkov, kadar ni sam. Nikakršen politični triler, ampak strti odnosi, tiha, nehotena, skorajda prisiljena izdajstva očetov nad sinovi, krutost in hlad žena do svojih mož, bolečine, ki potujejo iz generacije v generacijo, melanholični portret naših vsakdanjиков, izpisan v žametnem Štefanecovem slogu.